

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

Серія: Педагогіка і психологія

№ 56 • 2018 р.

Вінниця

Ministry of Education and Science of Ukraine
Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University

SCIENTIFIC ISSUES

OF

Vinnytsia state M.Kotsyubynskyi pedagogical university

Section: Pedagogics and Psychology

№ 56 • 2018

Vinnytsia

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія
№ 56 • 2018 р.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського від 26 грудня 2018 р. (протокол № 6)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Шахов В. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри психології і соціальної роботи; доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор).

Акімова О. В. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри педагогіки і професійної освіти; доктор педагогічних наук, професор (заст. відповід. редактора).

Бондар В. І. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, директор Інституту педагогіки і психології; доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Брилін Б. А. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор кафедри ансамблевої гри та естрадного мистецтва.

Галузьяк В. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри педагогіки і професійної освіти; кандидат психологічних наук, доцент (відповідальний секретар).

Гуревич Р. С. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології і підготовки фахівців вищої кваліфікації; доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Гусак П. М. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, завідувач кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи; доктор педагогічних наук, професор.

Карпенко З. С. – Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології; доктор психологічних наук, професор.

Коломієць А. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, проректор з наукової роботи; доктор педагогічних наук, професор.

Лазаренко Н. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, ректор; кандидат педагогічних наук, доцент.

Мазур Пьотр – Вища Державна Професійна Школа м. Хелм, завідувач кафедри педагогіки, доктор габілітований, професор (Польща).

Ничкало Н. Г. – доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Паламарчук О. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри психології і соціальної роботи; доктор психологічних наук, професор.

Сова Йозеф – Старопольська школа вища в м. Кельце; доктор габілітований, професор (Польща).

Сухомлинська О. В. – доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар відділення теорії та історії педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Тарасенко Г. С. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри дошкільної і початкової освіти; доктор педагогічних наук, професор.

Шандор Палфі – Дебреценський університет, Гойдубесерменське відділення, доктор педагогічних наук (Угорщина).

Шурек-Борута Аліна – Університет Шльонський у Катовіце, керівник закладу суспільної педагогіки та міжнародної освіти; доктор габілітований, професор (Польща).

Яворська-Вітковська Моніка – Куявсько-Поморська вища школа в Бидгощі, декан відділу наук суспільних і філологічних; доктор габілітований, професор (Польща).

Літературний редактор: В.В. Богатько

Комп'ютерна верстка: Н.Р. Опушко

Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: 36. наук. праць. – Випуск 56 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: «Твори», 2018. – 243 с.

У збірнику вміщені наукові статті з актуальних проблем сучасної педагогіки та психології, в яких розкриваються питання дидактики, теорії і методики виховання, професійної освіти, соціальної педагогіки, порівняльної педагогіки, історії педагогіки, педагогічної психології.

Свідоцтво про реєстрацію КВ № 8412 видане Міністерством юстиції України 06.02.2004 р.

Збірник є науковим фаховим виданням (затверджено наказом МОН України № 1222 від 07.10.2016 р.)

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-9-240

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

ISSN 2415-7872

© Автори статей, 2018

SCIENTIFIC ISSUES

of Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University

Section: Pedagogics and Psychology

№ 56 • 2018

Recommended for publication by the decision of the Academic Council of
Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University
26 december 2018 (proceedings № 6)

EDITORIAL BOARD

Editor-in-chief: Prof. Dr. Volodymyr I. Shakhov, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Olha V. Akimova, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Volodymyr I. Bondar, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Prof. Dr. Boris A. Brylin, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Executive secretary: As. Prof. Dr. Vasyl M. Haluziak, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Roman S. Hurevytch, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Petro M. Husak, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine)

Prof. Dr. Zinoviya S. Karpenko, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Prof. Dr. Alla M. Kolomiets, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Nataliia I. Lazarenko, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Piotr Mazur, The State School of Higher Education in Chelm (Poland)

Prof. Dr. Nelya H. Nychkalo, National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Prof. Dr. Olha M. Palamarchuk, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Józef Sowa – Old Polish University, Kielce (Poland)

Prof. Dr. Olha V. Sukhomlynska, National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Prof. Dr. Halyna S. Tarasenko, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Sándor Pálfi, University of Debrecen (Hungary)

Prof. Dr. Alina Szczurek-Boruta, University of Silesia, (Poland)

Prof. Dr. Monika Jaworska-Witkowska, Kujawy and Pomorze University of Bydgoszcz (Poland)

Text editors: Valentyna V. Bohatko

Technical editor: Nadiya R. Opushko

The Scientific Issues of Vinnytsia State M. Kotsyubynskyi Pedagogical University. Section: Pedagogics and Psychology. – Issue 56 / Editorial board: Volodymyr I. Shakhov (editor-in-chief) and others. – Vinnytsia: «Tvory», 2018. – 243 p.

The volume contains scientific articles on relevant issues of modern pedagogy and psychology, which reveal questions of didactics, theory and methodology of education, vocational training, social pedagogy, comparative pedagogy, history of education, educational psychology.

Certificate of registration KB № 8412 issued by the Ministry of Jurisdiction of Ukraine 06.02.2004.

Edition is included in the list of scientific professional publications of Ukraine by the Ministry of Education and Science of Ukraine # 1222 of 07.10.2016.

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-9-240

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

ISSN 2415-7872

© Authors, 2018

ЗМІСТ

ДИДАКТИКА

Н.В. Гоголь. ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ ІЗ УСНОЮ НАРОДНОЮ ТВОРЧІСТЮ).....	9
Н. Є. Дмитренко. ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ «АВТОНОМНЕ НАВЧАННЯ»	15
І. Мазайкіна, О. Наливайко, І. Сімонова. ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	22
А. П. Рибалко, Т. В. Денисова. ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	28
О. О. Рогульська. ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ТА СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	34
С. П. Цецик. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ-ЕКОЛОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ «ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ».....	38
М. В. Цуркан. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ ДИСКУСІЇ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ	44

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

Л. С. Бровчак. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ВМІНЬ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	50
М. І. Гагарін. ВИХОВНА СИСТЕМА ШКОЛИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК.....	55
О. С. Московчук. СУБ'ЄКТНА ВКЛЮЧЕНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ	60
О. О. Максимова, Т. А. Ковалюк. ЗМІСТОВНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	65

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

О. В. Акімова, М. С. Коваль. ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	70
О. В. Біліченко. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ.....	75
Д. А. Возносименко. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАННЯ УЧНІВ МАТЕМАТИКИ.....	80
О. А. Гаврилюк. МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ.....	85
І. Г. Герасимова, В. Г. Дерун. ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	89
О. В. Гладун. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ З НИЗЬКИМ СТАТУСОМ В УЧНІВСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ ЗА ДІЯЛЬНІСНИМ КРИТЕРІЄМ.....	95
Р. О. Добровольська. СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО СТВОРЕННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ.....	101
В. Г. Дроненко. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОНКОЛОГІЯ»	106
М. М. Жумбей. РОЗКРИТТЯ СУТІ ТА УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ	113
Ю. С. Ілясова. КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН	118

В. В. Каплінський, О. В. Акімова. ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТИКА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ».....	123
Ю. М. Кобюк. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ АВСТРАЛІЇ.....	129
Т. В. Коноваленко. ВИВЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІЗНАВАЛЬНИХ БАР'ЄРІВ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	134
С. В. Кубрак. СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	139
В. А. Тимкова, Н. А. Лебедєва. ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	148
С. М. Лутковська. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ ДИСЦИПЛІН У ЗВО АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ.....	153
М. В. Матюшкін. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	157
С. В. Нагорняк. ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЙ ПЕДАГОГІЧНОГО КОУЧИНГУ.....	165
С. С. Пугач. ДОСВІД ПРАВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	169
Н. О. Рисинець. ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	174
Н. І. Сарновська. ЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	177
В. А. Фрицюк. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО МОНИТОРИНГУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	182
І. Л. Холковська. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН МІЖ ВИКЛАДАЧЕМ І СТУДЕНТАМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	185
ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА	
К. А. Балтремус, В. Є. Балтремус. ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ В АМЕРИКАНСЬКИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ШКОЛАХ.....	193
Н. І. Лазаренко. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	197
ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	
І. В. Дяков. ДІЯЛЬНІСТЬ С. РУСОВОЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	203
І. М. Силадій. ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ.....	207
О. В. Столяренко, О. В. Столяренко. РОЗВИТОК ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В СУХОМЛІНСЬКОГО І ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ.....	213
О. О. Теренко. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КАНАДІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	218
ПСИХОЛОГІЯ	
В. М. Галузяк. ДІАЛОГ ЯК ЗАСІБ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....	224
В. І. Шахов, Й. Горал-Пулрола, В. В. Шахов. ПЕДАГОГІКА І ФІЗИКА: НЕСПОДІВАНІ ПАРАЛЕЛІ МІЖ ЗАКОНАМИ ФІЗИКИ ТА ПРИНЦИПАМИ ВИХОВАННЯ.....	235
Наші автори	241

CONTENTS

DIDACTICS

N. Hohol’. THE PROBLEM OF REALIZATION OF CULTUROLOGICAL APPROACH IN UKRAINIAN LITERATURE SCHOOL TEXTBOOKS (ON THE EXAMPLE OF LEARNING THE FOLKLORE BY THE 5-6 GRADES PUPILS).....	9
N. Dmitrenko. DEFINITIVE ANALYSIS OF INTERPRETATION OF THE CONCEPT “AUTONOMOUS LEARNING”.....	15
I. Mazaikina, O. Nalyvaiko, I. Simonova. PERSONALITY ORIENTED TECHNOLOGIES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	22
A. Rybalko, T. Denisova. FEATURES OF DIAGNOSTICS OF THE MATHEMATICAL TRAINING OF COMPUTER SCIENCE STUDENTS.....	28
O. Rogulska. GENERAL AND SPECIFIC PRINCIPLES OF THE FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS TRAINING AT THE INSTITUTIONS OF TERTIARY EDUCATION.....	34
S. Tsetsyk. ORGANIZATION INDEPENDENT WORK OF THE STUDENTS WHEN STUDYING HIGHER MATHEMATICS.....	39
M. Tsurkan. METHODOLOGICAL ASPECTS OF APPLICATION OF INTERACTIVE METHOD OF DISCUSSION AT UKRAINIAN LANGUAGE AS FOREIGN ONE LESSONS AT HIGHER MEDICAL SCHOOL.....	44

THEORY OF EDUCATION

L. Brovchak. DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES AND SKILLS OF CHILDREN IN THE PROCESS OF ARTISTIC ACTIVITY.....	50
M. Gagarin. EDUCATIONAL SYSTEMS OF SCHOOL: FORMATION AND DEVELOPMENT.....	56
O. Moskovchuk. SUBJECTIVE INCLUSION OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF STUDENT SELF-GOVERNMENT.....	60
O. Maksimova, T. Kovalyuk. THE CONTENT-METHODOLOGICAL PROVISION OF THE FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCE OF THE OLDER PRESCHOOLERS.....	65

VOCATIONAL EDUCATION

O. Akimova, M. Koval’. PEDAGOGICAL EXPERIENCE AS THE NECESSARY PART OF PEDAGOGICAL ACTIVITY.....	70
O. Bilichenko. ENSURING THE SUBJECTIVE STUDENTS’ POSITION IN EDUCATIONAL PROCESS AT MEDICAL COLLEGE.....	75
D. Voznosymenko. PEDAGOGICAL CONDITIONS OF SPECIAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS TO PROVIDE VALEOLOGICAL SUPPLY OF MATHEMATICS TEACHERS.....	80
O. Gavrilyuk. METHODS AND TECHNIQUES OF ORGANIZING THE ARTISTIC CREATIVITY OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC IN PEDAGOGICAL COLLEGES.....	85
I. Herasymova, V. Derun. TRENDS IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MANAGERS-LEADERS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	90
O. Gladun. DIAGNOSTICS OF THE LEVEL OF FORMATION OF FUTURE TEACHERS’ READINESS FOR THE EDUCATION OF ADOLESCENTS WITH A LOW STATUS IN THE STUDENT TEAM ACCORDING TO THE ACTIVITY CRITERION.....	96
R. Dobrovolska. THE STRUCTURE OF THE READINESS OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART TOWARDS CREATION OF MUSICAL-AESTHETIC SPACE OF A COMPREHENSIVE SCHOOL.....	101
V. Dronenko. USE OF INTERACTIVE METHODS OF EDUCATION FOR FORMING CLINICAL STUDENTS’ THINKING WHILE STUDYING THE DISCIPLINE «ONCOLOGY».....	107
M. Zhumbei. THE RESEARCH OF THE ESSENCE AND THE CONDITIONS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE TOURISM MANAGERS.....	113
Y. Iliasova. THE PRIMARY STAGE RESEARCH OF READINESS OF FUTURE JUNIOR MEDICAL STAFF FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL DISCIPLINES.....	118

V. Kaplinskyi, O. Akimova. THE CONTENT AND PECULIARITIES OF TEACHING SUBJECT «THE ETHICS OF THE MANAGER OF GENERAL SECONDARY EDUCATION ESTABLISHMENT».....	123
Y. Kobiuk. SPECIFICS OF THE FORMATION OF EDUCATIONAL PROGRAMS PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF INITIAL CLASSES IN AUSTRALIA UNIVERSITIES	130
T. Konovalenko. THE ROLE OF COGNITIVE BARRIERS IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING.....	134
S. Kubrak. MODERN SCIENTIFIC APPROACHES TO THE PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER OF THE PHILOLOGICAL PROFILE	139
V. Tymkova, N. Lebedieva. FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE AS A PART OF PROFESSIONAL COMMUNICATION BY TRAINING STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES	148
S. Lytkovs'ka. THE USE OF INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE INVESTIGATION OF NATURAL AND SCIENTIFIC DISCIPLINES IN THE AGRICULTURAL PROFILE.....	153
M. Matyushkin. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PEDAGOGES IN THE PROCESS OF INFORMATION TECHNOLOGY DEVELOPMENT.....	157
S. Nahorniak. FORMING THE LEGAL CONSCIOUSNESS OF STUDENTS WITH THE PEDAGOGICAL COACHING TECHNOLOGIES.....	165
S. Pugach. EXPERIENCE OF THE RIGHT PREPARATION OF FUTURE ECONOMIC PROFILES	169
N. Rysynets. PROJECT TECHNOLOGIES AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF LEGAL SPECIALTY STUDENTS	174
N. Sarnovska. IMPORTANCE OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN INTERCULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF FUTURE SPECIALISTS	177
V. Frytsiuk. PREPARATION OF THE FUTURE MANAGER FOR THE MONITORING OF EDUCATIONAL ACTIVITIES.....	182
I. Kholkovska. WAYS OF FORMING PARTNERSHIP RELATIONS BETWEEN THE TEACHER AND STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS	186
COMPARATIVE PEDAGOGICS	
K. Baltremus, V. Baltremus. FEATURES OF EDUCATION IN AMERICAN DEMOCRATIC SCHOOLS.....	193
N. Lazarenko. TRENDS IN THE DEVELOPMENT AND REFORM OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION: FOREIGN EXPERIENCE.....	197
HISTORY OF PEDAGOGY	
I. Dyakov. ACTIVITY OF S.RUSOVA'S IS IN INTRODUCTION OF OUT-OF-SCHOOL FORMATION OF BEGINNING OF XX OF CENTURY.....	203
I. Syladiy. DEMOCRATIC TRADITIONS AND INNOVATIONS IN THE UKRAINIAN EDUCATION MANAGEMENT SYSTEM.....	207
O. Stoliarenko, O. Stoliarenko. V. SUKHOMLYNSKIY'S HUMANISTIC IDEAS AND A VALUE-CENTERED ATTITUDE TO A PERSON TEACHING	214
O. Terenko. SOCIO-ECONOMIC AND HISTORICAL DETERMINERS OF ADULT EDUCATION DEVELOPMENT IN THE SECON HALF OF THE XIX – AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY	219
PSYCHOLOGY	
V. Haluziak. DIALOGUE AS A MEANS OF PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS	224
V. Shakhov, J. Góral-pótroła, V. Shakhov. PEDAGOGY AND PHYSICS: UNLIMITED PARALLELS BETWEEN THE LAWS OF PHYSICS AND THE PRINCIPLES OF EDUCATION	235
Our authors	241

References

1. Adamenko O.V. Porivnialnyi analiz uavlenn naukovtsiv i dumok osvitan-praktykiv pro demokratyzatsiiu upravlinnia osvitoiu / O. V. Adamenko // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky. – Luhansk, 2007. – № 17 (133). – S. 6-11.
2. Bolduiev M.V. Osoblyvosti y tendentsii rozvytku derzhavnogo upravlinnia vyshchoiu osvitoiu v ekonomichno rozvynutykh krainakh svitu / M.V. Bolduiev // Derzhavne upravlinnia. – 2012. – № 1. – S. 125-129.
3. Vulfson B.L. Posledyplomnoe obrazovanye v razvutykh stranakh / B.L. Vulfson // Pedahohyka. – 2004. – № 3. – S. 63-72.
4. Hoshko A.O. Kontury novoho upravlinskoho kursu transformatsii Ukrainy : monohrafiia / A.O. Hoshko, H.A. Dmytrenko, V.M. Kniaziev. – Kyiv : Vyd-vo NADU, 2004. – 176 s.
5. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» («Ukraina KhKhI stolittia»). – Kyiv : Raduha, 1994. – 61 s.
6. Zolotukhina S. Profesiino-pedahohichna kompetentnist vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu (istoryko-pedahohichniy aspekt) : monohrafiia / S. Zolotukhina, L. Zelenska. – Kharkiv : Osnova, 2007. – 184 s.
7. Kobrii O.M. Rozvytok idei demokratyzatsii zmistu pedahohichnoi osvity vchytelia vprodovzh druhoi polovyny KhKh st. / O.M. Kobrii, M.V. Broda // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. – Ser.: Pedahohika, sotsialna robota. – Uzhhorod, 2014. – Vyp. 30. – S. 57-61.
8. Levkivskiy M.V. Istoriiia pedahohiky : navch.-metod. posibnyk / M. V. Levkivskiy. – Vyd. 3-tie, dop. – Kyiv : Tsentr navch. liter., 2008. – 190 s.
9. Liubar O.O. Istoriiia ukrainskoi shkoly i pedahohiky : navch. posib. / O.O. Liubar, M.H. Stelmakhovych, D.T. Fedorenko. – Kyiv : Znannia, 2006. – 447 s.
10. Mazak A.V. Okremi aspekty detsentralizatsii derzhavnogo upravlinnia osvitoiu v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv / A. V. Mazak // Universytetski naukovy zapysky. – Khmelnytskyi, 2008. – №3 (1) : Spetsvypusk. – S. 98-99.
11. Mazak A. Stanovlennia hromadianskoho suspilstva ta zavdannia udoskonalennia diialnosti mistsevykh orhaniv upravlinnia osvitoiu / A. Mazak // Visn. UADU. – 2002. – № 1. – S. 185-189.
12. Maksymchuk N. Orhanizatsiia ta funktsionuvannia monitoryngu vyshchoi osvity v derzhavnomu upravlinni: analiz zarubizhnogo dosvidu / N. Maksymchuk // Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia: zb. nauk. pr. ORIDU NADU. – 2009. – Vyp. 2 (38). – S. 73-77.
13. Natsionalna doktryna rozvytku osvity. Zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity» № 347/2002 vid 17.04.2002 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
14. Nikolaienko S. Problemy rozvytku teorii upravlinnia innovatsiinykh protsesamy v osviti / S. Nikolaienko [Elektronnyi resurs]. – Osvita rehionu. – 2009. – № 1. – Rezhym dostupu: <http://social-science.com.ua/article/63>
15. Petrenko L.M. Modernizatsiia upravlinnia profesiinoiu osvitoiu u zarubizhnykh krainakh: porivnialnyi analiz / L.M. Petrenko // Visnyk. – Cherkasy, 2009. – Vyp. 146 : Pedahohichni nauky. – S. 30-35.
16. Postolenko I. Demokratyzatsiia osvitnoho protsesu v Ukraini / I. Postolenko // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly: nauk. zb. – Uman, 2007. – Vyp. 22. – S. 67-71.
17. Tymtsunyk V.I. Periodyzatsiia rozvytku derzhavno-hromadskoho upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu v Ukraini v druhi polovyni KhKh – na pochatku KhKh stolittia / V.I. Tymtsunyk // Ekonomika ta derzhava. – 2011. – № 3. – S. 17-121.
18. Usenko O. Innovatsiini modeli derzhavnogo upravlinnia osvitoiu na shliakhu do stvorennia hromadianskoho suspilstva v Ukraini / O. Usenko // Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. – 2009. – Vyp. 3. – S. 270-279.
19. Furman A. Teoriia i praktyka rozvyvalnoho pidruchnyka : monohrafiia / A. Furman. – Ternopil : Ekonomichna dumka, 2004. – 288 s.
20. Shakhov V. Bazova pedahohichna osvita maibutnoho vchytelia: zahalnopedahohichniy aspekt : monohrafiia / V. Shakhov. – Vinnytsia : Edelveis, 2007. – 383 s.

УДК 37.034: 37.018.2

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-213-218

РОЗВИТОК ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В. СУХОМЛІНСЬКОГО І ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ

О. В. Столяренко

orcid.org/0000-0001-7080-0626

О. В. Столяренко

orcid.org/0000-0002-1899-8089

Статтю присвячено обґрунтуванню важливості й дослідженню особливостей виховання гуманістичної орієнтації молоді в сучасних умовах. На основі ретроспективного аналізу філософської, психолого-педагогічної

літератури, вивчення поглядів відомих педагогів сучасного і минулого визначено, що найбільш яскравою у гуманістиці є постать В. Сухомлинського. Саме його концептуальні положення було покладено в основу розробленої науково-методичної системи, структурно-функціональної моделі і технології поетапного формування в учнів старшого і підліткового віку ціннісного ставлення до людини в гуманістично-орієнтованому середовищі школи.

Ключові слова: ціннісне ставлення до людини, базові гуманістичні цінності, суб'єктивні ціннісні ставлення, ціннісні орієнтації, гуманізм, гуманізація, гуманітаризація, гуманістичне виховання, виховна система школи, структурно-функціональна модель науково-методичної системи гуманістичного виховання.

V. SUKHOMLYNSKIY'S HUMANISTIC IDEAS AND A VALUE-CENTERED ATTITUDE TO A PERSON TEACHING

O. Stoliarenko, O. Stoliarenko

The article proves the importance of study the peculiarities of youth's humanistic education in nowadays. Retrospective analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature helped us to highlight the famous teachers of the present and the past points of view and distinguish the figure of the great teacher - V. Sukhomlynskiy, whose humanistic ideas are considered to be the basis of students' value-centered attitude to a person teaching. His legacy study allowed us to introduce a scientific and methodological system of students' value-centered attitude to a person teaching and the general principles of humanistic education. On the basis of systemic, synergistic, model-variable, axiological, culturological, ethnopedagogical, anthropological, personal, activity-based, multi-subject, differentiated approaches, a conceptual scientific-methodical structural and functional model and the technology of gradual development of senior age secondary school pupils' and adolescences' value-centered attitude to a person in the human-oriented educational system were developed. Its structural components are: the educational process (the use of human potential in the curricular, extra-curricular and out-of-school activities with pupils aimed at forming humanistic consciousness, humanistic feelings, humanistic behavior based on the most important values.

Key words: value-centered attitude to a person, basic humanistic values personal value-centered attitudes, value orientations, humanism, humanization, humanitarization, humanistic education, school educational system, structural and functional model of scientific and methodical humanistic education system.

Реформування та інтеграція в світове співтовариство актуалізують освітні зміни в напрямку гуманізації. В сучасній соціокультурній ситуації домінантою є формування базових цінностей гуманізму, виховання ціннісного ставлення до людини. На основі аналізу педагогічної літератури у всі періоди цивілізаційного розвитку виявлено, що саме В. Сухомлинський найчастіше звертався до гуманістичної тематики, дитиноцентризму. Вивчення його спадщини дозволило нам розробити науково-методичну систему виховання ціннісного ставлення до людини в учнів закладів загальної середньої освіти, основні положення гуманістичного виховання [10; 11]. На основі системного, синергетичного, модельно-варіативного, аксіологічного, культурологічного, етнопедагогічного, антропологічного, особистісного, діяльнісного, полісуб'єктного, диференційованого підходів розроблено концептуальну науково-методичну структурно-функціональну модель і технологію поетапного формування в учнів старшого і підліткового віку ціннісного ставлення до людини в гуманістично-орієнтованому освітньо-виховному середовищі школи, структурними компонентами якої є: навчально-виховний процес (використання можливостей людинознавства у вивченні дисциплін), позакласна й позашкільна робота з учнями, спрямовані на формування гуманістичної свідомості, гуманістичних почуттів, гуманної поведінки вихованців на основі базових цінностей [11; 12].

Аналіз наукових досліджень і виховна практика переконують, що ціннісне ставлення до людини ще не стало пріоритетним у системі цінностей і відносин у молодіжному середовищі [9]. Гуманістичне виховання в різних закладах освіти, в цілому, є безсистемним процесом, в якому переважають просвітницькі форми ознайомлення молодих людей з гуманістичними цінностями, перевагами толерантної поведінки, які часто не знаходять свого вираження в реальному житті і конкретних діях, а також стверджувати про незадовільний рівень сформованості ціннісного ставлення до людини як базового інваріантного компонента моральної вихованості [9; 10; 11].

Тому **метою** є дослідження процесу гуманістичного виховання молоді в теорії та практиці, формування ціннісного ставлення до людини на базі гуманістичних ідей В. О. Сухомлинського.

На основі здійснення проблемно-генетичного аналізу гуманістичних ідей в історії вітчизняної та зарубіжної наукової думки досліджено еволюцію людинознавства і з'ясовано стан вивчення в психолого-педагогічній науці та виховній практиці особливостей виховання у дітей та молоді ціннісного ставлення до людини, розкрито його роль як провідного чинника гуманізації виховання, головного концепту методології гуманістичних перетворень в освіті [10; 11].

Людина як мета суспільного розвитку, як критерій оцінки соціального прогресу становить гуманістичний ідеал перетворень, що здійснюються в Україні. Поступальний рух на шляху до цього ідеалу пов'язаний з гуманізацією життя держави, в центрі планів і турбот якої повинна знаходитися людина з її

потребами, інтересами. Вищим гуманістичним сенсом соціального розвитку виступає утвердження ставлення до людини як найвищої цінності буття, створення умов для вільного розвитку кожного індивіда [10; 11].

У контексті вивчення проблеми особливої теоретико-методологічної ваги набувають наукові розробки провідних учених (І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Коберник, В. Кремень, О. Сухомлинська). Питанням гуманізації освіти присвятили свої дослідження Г. Балл, О. Безкоровайна, Н. Гонтаровська, О. Грива, І. Зязюн, Т. Дем'янюк, І. Єрмаков. Вагомі дослідження духовно-моральних цінностей, ціннісних орієнтацій належать В. Алексєєвій, В. Анненковій, Т. Бутківській, О. Вишневному, Н. Гусяковій, О. Завгородній, П. Ігнатенку, Л. Крицькій, Н. Нікандрову, І. Симоненку.

Науковці відзначають, що саме в наш час здійснюється переорієнтація на людину, адже суспільна свідомість зазнала впливу еволюції від «людини – гвинтика» до образу людини-чинника, а далі – творця. Криза машинної цивілізації загострила проблему сутності людини. І якщо не зважати на неї, то неможливо буде реально змоделювати антропогенне ХХІ століття. Освіта протягом тривалого часу була «безлюдним простором». А сьогодні школа може відіграти провідну роль у формуванні гуманістичних цінностей [10; 11]. Про «людяність закладу освіти» свого часу писав В. Сухомлинський: «Олюднення знань, одухотвореність викладання шляхетними засобами, з почуттям обов'язку – це проблема номер один у вихованні. Наш час ми називаємо століттям людини – ось що головне» [12, с. 37].

На порозі третього тисячоліття людство вступає в епоху глобального гуманізму. Критерієм розвитку виступають не абстрактні колективні інтереси, а якість життя конкретної особистості [9]. Гуманізм як система життєвого існування людини передбачає відповідність її способу буття. Адекватно цьому формується гуманізм як система ціннісних орієнтацій, як світогляд, основою якого має стати ціннісне ставлення до людини. Визнання ціннісного ставлення до людини, як пріоритетної якості особистості, нині детермінується необхідністю розв'язання кардинальних проблем не лише нашого суспільства, а й усього людства. Ціннісне ставлення до людини є складовою розв'язання проблем світової цивілізації, гарантом шанобливого ставлення до культурної спадщини всіх народів і націй, фактором подолання національних конфліктів та антагонізмів. Воно є умовою національного самоусвідомлення особистості, важливим чинником взаєморозуміння між людьми.

Гуманізація виховання і навчання – реалізація в процесі налагодження стосунків між педагогом і вихованцем принципів світогляду, які ґрунтуються на повазі до людей, турботі про них; спрямованість уваги на задоволення інтересів дитини й розв'язання проблем школяра [8, с. 47]. Гуманізація процесу виховання – передбачає ґрунтовну «переоцінку цінностей», зокрема відхід від ідеологізації та політизації дитини і перенесення акценту на становлення в ній людяності, на формування її душі [7, с. 29]. Одночасно гуманізація виховання означає створення найсприятливіших умов для усвідомлення й реалізації дитиною своїх потреб та інтересів [1; 2]. Гуманізація школи – процес і результат пріоритетного розвитку загальної культури і самоствердження особистості, формування моральної зрілості учнів [4; 5; 6]. На думку учених, її складовими визначені: національна спрямованість, відкритість, перенесення акценту з діяльності учителя на вихованця, відмова від репродуктивних методів, самоствердження особистості за умов педагогічної підтримки, перетворення позицій педагога й учня в особистісно-рівноправні, творча спрямованість освітнього процесу; перехід від регламентовано-контрольованих способів організації діяльності до активно-розвивальних.

Проблеми гуманізації виховання розглядаються з врахуванням усього комплексу специфічних особливостей сучасного суспільного розвитку, які стосуються формування особистості в нинішніх соціокультурних умовах. Аналіз ситуації показав, що виникла нагальна потреба кардинальної зміни освітньої парадигми, перегляду сутності, мети, змісту, соціальних цілей педагогічної діяльності, переорієнтації її на гуманістичні цінності. Доки це розуміння не набуде необхідного визнання в освіті, гуманізація буде сприйматися лише черговою компанією у виховному процесі.

Гуманізація – вузловий елемент нового педагогічного мислення, яке утверджує полісуб'єктну сутність виховного процесу, ціннісне ставлення до людини, на що неодноразово вказував великий гуманіст сучасності – В. Сухомлинський. Виховання у нього – це творення щастя кожного вихованця [14, с. 453]. Воно полягає в тому, щоб уміло, розумно, мудро, тонко, сердечно торкнутися до кожної із тисячі граней, знайти ту, яка, якщо її як алмаз шліфувати, засяє неповторним сяйвом людського таланту, а це сяйво принесе людині особисте щастя. Відкрити в кожній людині її, тільки її неповторну грань – у цьому, на його думку, полягає мистецтво виховання.

Особистісний підхід утверджує ставлення до людини, як до найвищої цінності, уявлення про соціальну, діяльну й творчу сутність її як особистості. Підхід означає орієнтацію при конструюванні і здійсненні виховного процесу на *людину* як мету, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності, настійно вимагає визнання її унікальності, інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу [5]. Сьогодні особистісний підхід до дитини – основа нової філософії виховання набуває надзвичайної

актуальності. Він ґрунтується на принципі центрації виховання в розвитку особистості й передбачає передусім визнання пріоритету особистості, який повинен стати основою ідеології суспільства у сфері виховання, центральною ціннісною орієнтацією. Особистісний підхід – це ставлення до вихованця як до особистості і відповідального суб'єкта власного розвитку, це взаємодія на основі суб'єкт-суб'єктних відносин і сприйняття його як найвищої життєвої цінності; це визнання права кожного вільно здійснювати свій вибір і волевиявлення [10; 11]. Цими ідеями пронизана вся педагогічна спадщина В. Сухомлинського. З усією впевненістю його можна назвати великим гуманістом сучасності. Своїм життям, практикою педагогічної діяльності, науковими пошуками удосконалення освітнього процесу він доводив, що основою роботи має бути любов до людини. «Ці міркування є винятково важливими в системі морального виховання молоді – утвердження в юних серцях думки про те, що Людина – найвища цінність [13, с. 449]. «Людина – найвища цінність серед усіх цінностей світу» [15, с. 412].

Спрямовуючи Дитину сходами комфортності від Немовляти в сім'ї до високодуховної Людини з великої літери в соціумі, В. Сухомлинський зауважує: «Добро тільки тоді добро, коли воно для людей... Бо ж найвищий принцип нашого суспільства: все для людини, все в ім'я щастя людини – не якась абстрактна соціологічна істина. Це і принцип глибокого особистого, найпотаємнішого – наших взаємовідносин з батьками, рідними» й іншими людьми [15, с. 415]. «Лінощі душі – це байдужість до людини. Якщо ти не помічаєш чужого горя, значить у тебе небезпечна хвороба – лінощі душі... Пізнавай світ не тільки розумом, а й серцем. Пам'ятай, що найголовніше в навколишньому світі – Людина... з усією своєю складністю і багатогранністю, із своїми радощами і тривогами, насолодами і болями» [15, с. 414].

В. Сухомлинський визначав і намагався розв'язати на практиці різні педагогічні проблеми: трудового виховання молоді, виховання всебічно розвиненої особистості, визначення і передача цінностей через освітній процес. «Я зрозумів, що у виховній роботі з людьми... головною метою є навчання тонко, тактовно, душевно, бережливо, співчутливо, дружлюбно, по-доброму, без будь-якого упередження проникнути в духовний світ, підтримати людину», зрозуміти її [13, с. 448].

Будь-яка діяльність Учителя – і наукова, і практична – була освячена іскрою духовності, а це допомагало В. Сухомлинському олюднити, наповнити її добром. Перед заняттями, ранком, в негоду він зустрічав і учнів, і педагогів, щоб подивитись кожному у вічі, дізнатись, з яким настроєм вони йдуть до школи, що їх турбує. «Учитель – це не тільки той, хто передає учням знання та вміння. Це передусім той, у кого дитина, як у батька й матері, вчиться жити. Діти пізнають світ головним чином через поведінку тих, кого вони щодня бачать поруч, хто піклується про них» [14, с. 197].

З позицій гуманізму, загальнолюдських і національних цінностей, спираючись на традиції української народної педагогіки учений створив унікальну педагогічну систему, в центрі уваги якої – дитяча особистість.

Теорія В. Сухомлинського є цілісною системою, яка ґрунтується на глибокому, всебічному знанні щоденної власної практики, аналізі досвіду вчителів, тисяч конкретних дитячих характерів. Уся його творчість пронизана гуманістичними ідеями. В. Сухомлинський так організував виховний процес, що кожний учень відчував повагу до себе, доброзичливе ставлення педагога і оточуючих. Василь Олександрович намагався розв'язувати проблеми виховання в дитини почуття цінності іншої людини [13]. Опрацьовуючи матеріали наукової спадщини великого гуманіста, відзначаємо цілісність його педагогічних поглядів.

Сьогодні, в умовах демократизації, гуманізації й гуманітаризації суспільства особливої актуальності набувають ідеї гуманної педагогіки, які мають історичне підґрунтя. За різних епох, у різних народів ідеї плекання, піднесення дитини сповідували Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський, Л. Толстой, М. Монтессорі, Р. Штайнер, С. Френе. Ставиться до дитини як до особистості, визнавати її права на рівні дорослих на свободу, розвиток власних здібностей, участь у дитячих клубах, організаціях знаходимо у «Декларації прав дитини» (1917 р.) К. Вентцеля.

Першим у ХХ столітті піднесенням національної школи Україна зобов'язана діяльності С. Русової, Б. Грінченка, Я.Чепіги. На такій багатющій спадщині визрівали ідеали В. Сухомлинського, які він зміг втілити в життя Павлівської школи [12].

Досліджуючи питання гуманізації освіти у спадщині педагога-гуманіста зазначаємо, що В. Сухомлинським була створена відповідна соціокультурна ситуація, яка працювала на формування ціннісного ставлення до людини як якості, що є невід'ємною складовою сутності високоморальної людини. Не маючи можливості повністю гармонізувати навчально-виховний процес через тоталітарний характер макросоціуму, від якого значною мірою залежить успіх у вихованні, великий педагог гостро переживав з цього приводу і втілював свої емоції у власних педагогічних творах.

У В. Сухомлинського не знаходимо філософсько-соціологічного аналізу процесів, які призводять до відчуження людини від світу і своєї власної сутності. Він пропонує власне бачення шляхів розв'язання цієї проблеми. Нині воно набуває особливої актуальності, адже в суспільстві спостерігається ситуація, коли людина, зростаючи розумово, інтелектуально, втрачає інші цінності – гідність, людяність, доброзичливість,

а духовність витісняється прагматизмом і корисливістю. Тому на виховання особистості покладаються великі надії. І великий педагог зауважує: «Школа – це місце, де розвиваються найскладніші, які тільки можуть бути в світі, людські відносини. Складні тому, що відбувається велике і важке, радісне і болісне творення людини. Педагогічна мудрість у тому й полягає, щоб бачити свого вихованця очима творця» [14, с.426].

У ході дослідження на основі гуманістичної педагогіки В. Сухомлинського нами розроблено концептуальні положення створення педагогічно-доцільних виховних технологій:

- Освіта – це передусім становлення людини як неповторної індивідуальності, з притаманною їй високою духовністю. Виховати людину – означає допомогти їй стати суб'єктом культури, навчити життєтворчості.

- Гуманне ставлення до вихованця (Ш. Амонашвілі [1; 2]). Мета особистісно зорієнтованого виховання не сформувати і навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути у людини і закласти у неї механізми самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання та інші, необхідні для становлення самобутної особистості, діалогічної і безпечної взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією.

- Положення особистісно зорієнтованого виховання, пов'язане з визначенням його *люди́нотворчих* функцій. Найважливіша з них – *гуманітарна*, суть якої полягає у збереженні і відновленні екології людини: її тілесного і духовного здоров'я, сенсу життя, особистої свободи, моральності. Для цього у кожного учня необхідно закласти механізми розуміння, взаєморозуміння, спілкування, співробітництва [9].

- Положення, що стосується змісту особистісно зорієнтованого виховання. Перед усім це спрямованість на задоволення екзистенційних потреб людини, тобто потреб його буття, особистого існування: свободи, вільного вибору свого світогляду, дій, вчинків, позицій, самостійності і особистої відповідальності, саморозвитку і самореалізації, самовизначення і творчості.

- Положення, що стосується педагогічних технологій. Ідея полягає в переході від роз'яснення до розуміння, від монологу до діалогу, від соціального контролю до розвитку, від управління до самоуправління.

Основне завдання педагога, за В. Сухомлинським – вчити основ гуманістичного спілкування, взаєморозуміння, створення умов для творчості.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Гуманно-личностный подход к детям / Ш.А.Амонашвили.– М.: НПО «МОДЭК», 1998.– 544 с.
2. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. – М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1996. – 496 с.
3. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах): Вид-ня 2, доп. – Житомир : ПП «Рута», Видавництво «Волинь», 2008. – 232 с.
4. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта [Текст] : соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Г. О. Балл ; АПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка, Рівненський міськвиконком. Відділ освіти, Рівненська науково-практична лабораторія гуманізації навчання. – Рівне : Ліста-М, 2003. – 128 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
6. Романенко М. І. Гуманізація освіти : концептуальні проблеми та практичний досвід / М. І. Романенко. – Дніпропетровськ : Вид. «Промінь», 2001. – 326 с.
7. Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки та психології: Навч. посіб. для викладачів та студ. пед. навч. закл. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Чернівці : РВК «Деснянська правда», 2001. – 216 с.
8. Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін. / За ред. В. В. Радула. – К. : Екс. Об., 2004. – 304 с.
9. Столяренко О. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді: навчально-методичний посібник / О. В. Столяренко, О. В. Столяренко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 248 с.
10. Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти: [Монографія]. Кн. 1. Людський вимір : історія, минуле і сучасність / О. В. Столяренко. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – 558 с.
11. Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти [Монографія]. Кн. 2. Методологія виховання ціннісного ставлення до людини в учнів загальноосвітньої школи / О. В. Столяренко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. – 408 с. – 25,5 ум.др.арк.
12. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : В 5-ти т. – [Ред. колегія: Дзевєрін О. Г. (голова), Черпінський М. В. та ін.]. – Т.4 : Пависька середня школа / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – 640 с.
13. Сухомлинський В.О. Людина – найвища цінність / Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.5.Статті. - К.: «Рад.школа». - 1977. - С.446-472.
14. Сухомлинський В.О. Обережно: дитина! / Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.5.Статті. - К.: «Рад.школа». - 1977. - С.422-426.

References

1. Amonashvili Sh. A. Gumanno-lichnostnyj podhod k detyam / Sh. A. Amonashvili.– М.: NPO «MODEHK», 1998.– 544 s.
2. Amonashvili Sh. A. Razmyshleniya o gumannoј pedagogike / Sh. A. Amonashvili. – М.: Izdatel'skij Dom Shalvy Amonashvili, 1996. – 496 s.
3. Ball H. O. Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvittii, psykholohichnii sferakh): Vyd-nia 2, dop. – Zhytomyr : PP «Ruta», Vydavnytstvo «Volyn», 2008. – 232 s.
4. Ball H. O. Suchasnyi humanizm i osvita [Tekst] : sotsialno-filosofski ta psykholoho-pedahohichni aspekty / H. O. Ball ; APN Ukrainy, Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuka, Rivnenskyi miskvykonkom. Viddil osvity, Rivnenska naukovopraktychna laboratoriiia humanizatsii navchannia. – Rivne : Lista-M, 2003. – 128 s.
5. Bekh I. D. Vykhovannia osobystosti : pidruchnyk / I. D. Bekh. – К. : Lybid, 2008. – 848 s.
6. Romanenko M. I. Humanizatsiia osvity : kontseptualni problemy ta praktychnyi dosvid / M. I. Romanenko. – Dnipropetrovsk : Vyd. «Promin», 2001. – 326 s.
7. Skrypchenko O. V. Dovidnyk z pedahohiky ta psykholohii: Navch. posib. dlia vykladachiv ta stud. ped. navch. zakl. / O. V. Skrypchenko, T. M. Lysianska, L. O. Skrypchenko; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – Chernihiv : RVK «Desnianska pravda», 2001. – 216 s.
8. Sotsioloho-pedahohichni slovnyk / Uklad.: S. U. Honcharenko, V. V. Radul, M. M. Dubinka ta in. / Za red. V. V. Radula. – К. : Eks. Ob., 2004. – 304 s.
9. Stoliarenko O. V. Vykhovannia kultury tolerantnykh vzaiemyn u studentskoi molodi: navchalno-metodychnyi posibnyk / O. V. Stoliarenko, O. V. Stoliarenko. – Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2014. – 248 s.
10. Stoliarenko O. V. Vykhovannia u shkoliariv tsinnisnoho stavlennia do liudyny: teoretychnyi ta metodychnyi aspekty: [Monohrafiia]. Kn. 1. Liudskyi vymir : istoriia, mynule i suchasnist / O. V. Stoliarenko. – Vinnytsia: TOV «Planer», 2017. – 558 s.
11. Stoliarenko O. V. Vykhovannia u shkoliariv tsinnisnoho stavlennia do liudyny: teoretychnyi ta metodychnyi aspekty [Monohrafiia]. Kn. 2. Metodolohiia vykhovannia tsinnisnoho stavlennia do liudyny v uchniv zahalnoosvitnoi shkoly / O. V. Stoliarenko. – Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2018. – 408 s. – 25,5 um.dr.ark.
12. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory : V 5-ty t. – [Red. kolehiia: Dzeverin O. H. (holova), Cherpinskyi M. V. ta in.]. – T.4 : Pavlyska serednia shkola / V. O. Sukhomlynskyi. – К. : Rad. shkola, 1977. – 640 s.
13. Sukhomlynskyi V.O. Liudyna – naivyshecha tsinnist / Sukhomlynskyi V.O. Vybrani tvory. V 5-ty t. T.5.Statti. - К.: «Rad.shkola». - 1977. - S.446-472.
14. Sukhomlynskyi V.O. Oberezhno: dytyna! / Sukhomlynskyi V.O. Vybrani tvory. V 5-ty t. T.5.Statti. - К.: «Rad.shkola». - 1977. - S.422-426.

УДК 374.7.091 (71)

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-218-223

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КАНАДІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

О. О. Теренко

orcid.org/0000-0003-1427-921X

У статті виокремлено фактори економічного та соціального характеру, що вплинули на особливості розвитку освіти дорослих у Канаді у другій половині XIX – на початку XX століття. Досліджено ключові фактори, що формували мотивацію дорослих до отримання освітніх послуг. Проаналізовано змістові та процесуальні особливості освіти дорослих у окреслений історичний період. Систематизовано функції освіти дорослих. Здійснено компаративний аналіз розвитку освіти дорослих у декількох провінціях країни. Прослідковано вплив неурядових організацій на специфіку розвитку освіти дорослих. Розглянуто інфраструктуру закладів освіти дорослих. Розкрито специфіку антигоністського руху.

Ключові слова: *освіта дорослих, детермінанти розвитку, Канада, індустріалізація, антигоністський рух, механічний інститут, університетський рух, провінція, відділенні розширеного сільськогосподарського навчання.*